

Корисне видання з юридичної логіки*

Костянтин Костянтинович Жоль завдяки своїм численним публікаціям добре відомий філософській, а після виходу у світ його навчального посібника з філософії і соціології права — й юридичній громадськості. Його наукові праці відрізняє ґрунтовна ерудиція, уміння знаходити найбільш істотні моменти обговорюваної проблеми і давати їм оригінальне тлумачення і розвиток, а в науково-популярній і навчальній літературі до цих достоїнств додається необхідна легкість (аж ніяк не легковажність) літературного стилю і захопливість, що дозволяє зробити навіть такий нудний предмет, як логіка, цікавим і навіть інтригуючим.

Повною мірою всі ці характеристики стосуються рецензованої роботи К. К. Жоля. Автор відновлює у своїх правах формальну логіку як підставу методології наукового пізнання. Після тривалої перерви у вітчизняній літературі відновлюється традиція, що йде від Аристотеля, Мілля, Пірса, Рассела, Карнапа, Поппера — поєднувати «в одній книзі ... як взаємозалежні ті питання методології наукового пізнання і логіки, що раніше розглядалися по окремоті» (анотація до посібника).

Особливо втішним є орієнтування даної книги передусім на юристів (студентів, аспірантів, викладачів, науковців), не просто остільки, «оскільки саме синтез методологічної і логічної проблематики істотно полегшує розуміння як суто теоретичних аспектів функціонування наукового знання, так і практичну значущість логіко-методологічних досліджень» (там само), а й тому, що логіко-методологічна підготовка юристів в Україні дотепер ще перебуває або під сильним впливом усе тієї ж «матеріалістичної діалектики» (порівн. указівки на використовувану методологію в абсолютній більшості авторефератів захищених кандидатських, а нерідко і докторських дисертацій). Юри-

* Жоль К. К. Методи наукового пізнання і логіка (для юристів). — К.: Атика, 2001. — 288 с.: in. — (Bibliotheca Studiorum).

сти в абсолютній більшості судять про логіку та її методологічні можливості з того куцоного курсу, який вони засвоїли ще на першому році студентства. Сучасна логіка і поєднана з нею методологія їм практично невідомі, а логіко-правові дослідження і впровадження в навчальні програми вузів відповідних курсів здійснюються з превеликими зусиллями і найчастіше зводяться до косметичних домішок до вже існуючих традиційних тем. Створюється навіть враження, начебто власне логічна критика претензій діалектики на статус універсальної логіки, у різні часи здійснена Больцано, Расселом і Поппером, просто замовчується (якщо, звичайно, вона взагалі відома вітчизняним прихильникам діалектики).

Можна ображатися на юристів за їх консерватизм і байдужість до логіки, але можна й спробувати з'ясувати, чи тільки примітивізований прагматизм є тому причиною, більш того, спробувати зробити логіку більш близькою до тих методологічних і методичних завдань, які постійно доводиться вирішувати юристам, почавши з того, щоб зробити її більш привабливою. Саме так і постарався зробити К. К. Жоль, не тільки власноручно підготувавши обкладинку, дизайн, оригінал-макет і редакцію тексту книги, а й супроводивши її численними ілюстраціями і портретами видатних мислителів минулого і нашого часу, багатьох з яких не бачили навіть професійні логіки. Логіка стала «книжкою з картинками» — жанр, цілком доречний у наші дні, коли в більшості першокурсної молоді надто часто відсутні елементарні навички аналітичного мислення, які ще пару десятиріч тому були непогано засвоєні середнім студентом, що закінчив звичайну середню школу, завдяки якості викладання математики, літератури та історії.

Але умисне наближення до цього жанру — тільки педагогічний прийом. «Книжка з картинками» з перших сторінок і до самого кінця вводить у саму серцевину філософсько-методологічних і логіко-методологічних основ права.

Про це свідчить зміст навчального посібника, що поєднує виклад логіко-методологічних питань зі зверненням до актуальних і дискусійних питань юриспруденції.

Перший блок таких питань пов'язаний зі встановленням логіко-методологічної проблематики юриспруденції. У цьому зв'язку в посібнику ставиться питання про демаркацію і науко-

вий статус енциклопедії права, філософії права і соціології права (с. 10–29). Наскільки нам відомо, воно дотепер залишається дискусійним, а різноманіття його рішень становить перспективну предметну галузь спільних досліджень філософів, соціологів і юристів.

Але саме в цьому пункті позиція автора уявляється небездоганною. К. К. Жоль, демонструючи завидну поінформованість у загальному історичному ході цієї дискусії, не торкається сучасних (у тому числі російських і українських) авторських позицій (Д. А. Керімов, С. С. Алексеев, В. С. Нерсисянц, Н. І. Козюбра, П. М. Рабінович, М. І. Панов, С. І. Максимов, Л. М. Герасіна та ін.), що різко дисонує з докладним висвітленням історії дискусії.

Те ж зауваження стосується і розгляду юридичної норми як основної категорії юриспруденції і як предмета порівняльного аналізу (с. 30–60), тим більше що навіть останнім часом у вітчизняній літературі нерідкі полемічні виступи проти нормативістського напрямку в праві (Л. В. Петрова), відмінні від зваженої і, на наш погляд, більш продуктивної позиції М. В. Цвіка і П. М. Рабіновича, які наполягають на додатковості природно-правового і нормативного підходів до права. Хоча б короткий огляд цієї дискусії зробив би більш аргументованим і цікавим висновок автора про плідність взаємодії юриспруденції з іншими соціальними науками (с. 5–8) у дослідженні змісту, значення, предметності і цінності правової норми.

І знов-таки навіть не недостатньо, а зовсім не враховується сучасна теоретико-правова традиція в осмисленні і систематичній обробці законодавства і тлумаченні законів (с. 60–70). Незважаючи на те що саме тут знаходяться найбільш важливі точки дотику логіки, семантики, теорії держави і права, а також судової практики, цей розділ виявився найкоротшим і, за винятком наведених поглядів Є. В. Спекторського з неназваної роботи, не містить якісної новизни в порівнянні з традиційними навчальними книгами з теорії держави і права.

Що ж стосується викладу власне логічних сюжетів (у тому числі й таких найближчих до юриспруденції, як деонтична логіка і теорія визначень), то їх виклад цілком коректний і в оптимальному ступені інформативний. Хоча тут автор навряд чи претендував на особливе новаторство (що й необов'язково в

навчальній книзі), проте він залучив безліч історико-логічних фактів, що раніше не згадувалися в навчальній літературі з логіки і методології пізнання, написаної для юристів.

Головна ж поставлена К. К. Жолем мета — повернути увагу юристів до можливостей логіки і методології пізнання, — успішно досягнута. Даний навчальний посібник може бути не тільки цікавим у науково-пізнавальному, а й корисним у дидактичному відношенні як додаткове джерело в курсах логіки, філософії, соціології для студентів і аспірантів-юристів.

М. Панов, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, проректор з наукової роботи НЮА України імені Ярослава Мудрого, академік АПрН України,

О. Петришин, доктор юридичних наук, професор кафедри теорії держави і права НЮА України імені Ярослава Мудрого, в. о. головного вченого секретаря АПрН України,

В. Титов, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри логіки НЮА України імені Ярослава Мудрого

Сучасний повний підручник з криміналістики

Появу рецензованого підручника* слід розглядати як помітну віху в історії криміналістики незалежної України. Адже це перший повний підручник з грифом Міністерства освіти і науки України для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти, створений фахівцями кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого — представниками уславленої харківської правознавчої наукової школи.

Підручник віддзеркалює сучасний стан розвитку криміналістичної науки, який значною мірою, насамперед у галузі криміналістичної тактики і криміналістичної методики, визначається результатами наукових розвідок авторів. Праця відзначається високим теоретичним рівнем. У ній викладені оригінальні наукові підходи до висвітлюваних проблем, але слід зазначити, що авторські позиції вже апробовані, витримали перевірку ча-

* Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти. — Кол. авторів: В. М. Глібко, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін. / За ред. В. Ю. Шепітька. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. — 684 с.